

Sbírka Junowicz v Náprstkově muzeu: otázka provenience¹

2. Část

Helena Heroldová, Marion Devigne

The Junowicz Collection in the Náprstek Museum: the Problem of Provenance Part 2.

Abstract: *This case study deals with the possible provenance of ancient jade objects in the collection of the Náprstek Museum. They are part of the property of the Junowicz family in Teplice that was confiscated in 1946. The second part of the study deals with Roman Junowicz as a naval officer in China during the Boxer Uprising of 1899–1901.*

Keywords: *WW2 confiscated properties, Boxer Uprising, China, Náprstek Museum*

V roce 1947 přešla do Náprstkova muzea sbírka více jak dvě stě předmětů z Číny, které byly konfiskovány na základě Benešových dekretů v bytě ve Vrchlického ulici č. 6 v Teplicích-Šanově, obývaném rodinou Romana Junowicze, bývalého námořního důstojníka rakousko-uherského námořnictva. Mezi konfiskovanými předměty se nacházel nábytek, porcelán, plastiky buddhistických božstev a umělecko-řemeslné výrobky, které vynikaly kvalitním zpracováním.² Mezi nimi byl i starobyle vyhlížející kruhový disk z nefritu, nefritová plaketa ve tvaru stočeného draka a plochý kruhový „náramek“.³ Tyto tři artefakty působí v porovnání s ostatními předměty spíše nenápadně. Evropského diváka mohly upoutat snad jen proto, že dva z nich nesou dekory draka. Avšak tím, že se vymykaly předmětům, které lze v podobných soukromých sbírkách obvykle najít, vzbudil jejich původ pozornost autorky této studie.

Nefrit, z něhož jsou tyto tři předměty zhotoveny, se hojně používal v Číně již od starověku. Byl neobyčejně ceněn pro svůj vzhled a vlastnosti, a to až tak, že v rituálních a filozofických textech byly jeho kvality, zejména tvrdost, lesk a houževnatost při opracování, přirovnávány k charakteru vznešeného muže. Ve starověku se z něho vyráběly obřadní předměty,

šperky, ale i luxusní užitkové zboží a později napodobeniny kopírující archaické artefakty, které čínští učenci sbírali jako starožitnosti.⁴ Nefrit a jemu vizuálně podobný jadeit, které se oba v čínštině nazývají *jū* (yu 玉) patří k materiálům, které si v čínské kultuře dodnes udržují vysokou kulturně historickou, estetickou i finanční hodnotu. Evropané si však k němu cestu nacházeli postupně.⁵ Evropská sběratelství se s předměty z nefritu mohli seznámit již na přelomu 19. a 20. století. V té době se nefrit stal oblíbeným drahým kamenem v evropském šperkařství. Antropolog a kulturní historik Berthold Laufer (1874–1934), který se mimo jiné zabýval šperkařskými materiály v tradiční Číně, se věnoval nefritu jako součásti náboženských představ v čínském starověku v díle *Jade: a study in Chinese archaeology and religion* (1912). Opíral se hlavně o práce z období dynastie Sung (Song, 960–1279), kdy se rozvíjel zájem čínských učenců o sběratelství a studium starožitností.

V čínském fondu Náprstkova muzea se nachází jen pár předmětů z nefritu, včetně podobného disku s dekorem draka, který byl však zakoupen Náprstkovým muzeem až v roce 1989.⁶ V Junowiczově sbírce se tak nacházejí hned tři nefritové předměty, které navíc musely být získány na počátku 20. století nebo v jeho prvních desetiletích.

1 Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2019–2023/19.II.d, 00023272).

2 Seznam předmětů, z 21. 1. 1947. Složka Junowiczová, Dokumentace původců sbírek, Náprstkovo muzeum. Tento seznam čítal 129 položek, dohromady 244 předmětů. V současné době lze určit 131 inventurních čísel patřících této sbírce.

3 Seznam předmětů, 21. 1. 1947. Složka Junowiczová, Dokumentace původců sbírek, Náprstkovo muzeum. Inv.č. 17019 (disk s motivem draka na dřevěném podstavci), inv. č. 17032 (plaketa ve tvaru stočeného draka) a inv.č. 17389 (náramek). Viz Obr. 4, 5, 6. Předmět zvaný „náramek“ byl takto nazván v seznamu konfiskovaného majetku.

4 RAWSON, Jessica. *Chinese Jade. From the Neolithic to the Qing*. London: The British Museum Press, 1995.

5 SHAW, Andrew. *Jade Life: An Englishman's Love Affair with China's National Treasure*. Hong Kong: Earnshaw Books, 2021.

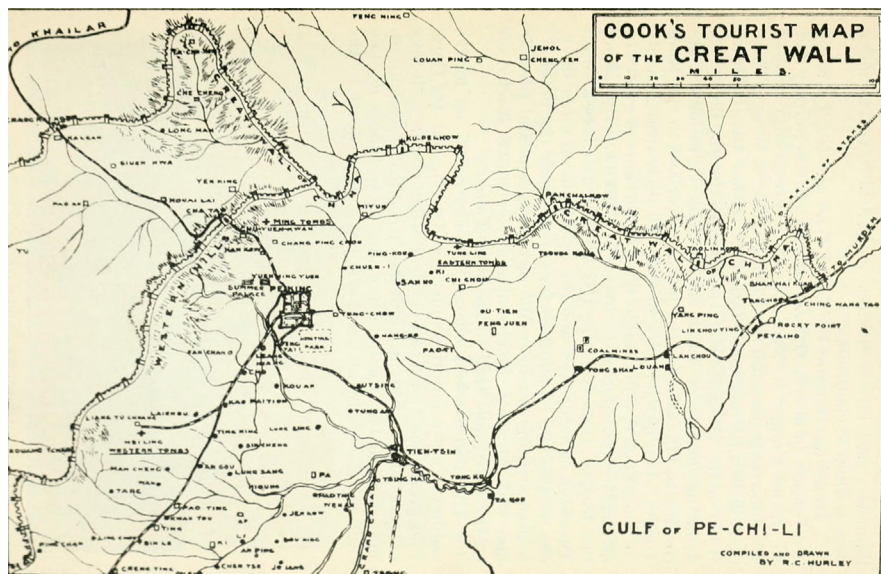
6 Z předmětů kvalitního zpracování uvedme například další disk s dekorem draka, zakoupený roku 1989 od soukromé osoby (inv.č. A19337), nebo háček k upevnění opasku

Mgr. Bc. Helena Heroldová, Ph.D.

Náprstkovo muzeum
asijských, afrických
a amerických kultur
Národní muzeum
helena.heroldova@nm.cz

Marion Devigne

University of Cambridge, UK
marion.devigne@outlook.com

Obr. 1 Mapa Pekinga a okolí. Vyznačena je Velká čínská zeď. Vlevo nahoře se nachází město Kalgan. Severně nad Pekingem jsou křížkem označeny Mingské hrobky (Ming Tombs). V blízkosti leží město Nan-kchou (Nan Kow). Šanghaj: Thomas Cook Ltd., 1917.

s dekorem draka (A4531), zakoupený v roce 1966 v síti obchodů Klenoty. Určení stáří těchto předmětů je problematické. Viz HEROLDOVÁ, Helena. *Stříbrná a modrá: šperky z Číny v Náprstkově muzeu*. Praha: Národní muzeum, 2021, s. 54, 55, 57.

7 Korespondence, Místní správní komise Teplice-Šanov Náprstkovo muzeu, 10. 8. 1946. Složka Junowitzová, Dokumentace původců sbírek, Náprstkovo muzeum.

8 HEROLDOVÁ, Helena. *Sbírka Junowicz v Náprstkově muzeu: otázka provenience, 1. část*. Muzeum, 2022, 60/1, s. 28–39.

9 *Vojenská kariéra Romana Junowicze se detailně věnuje první část studie*, HEROLDOVÁ, Helena. *Sbírka Junowicz v Náprstkově muzeu: otázka provenience, 1. část*. Muzeum, 2022, 60/1.

10 KOČVAR, Jan. *Rakousko-uherské aktivity v Číně, 1894–1914. Disertační práce*. Praha: FF UK, 2012, s. 72.

11 *Ibidem*, s. 110.

12 *Ibidem*, s. 110–114.

13 *Ibidem*, s. 4, 20, 77, 119. *Rakouští Habsburkové bránili svoji střední Evropu před osmanskými Turky a nesnažili se o koloniální pronikání mimo Evropu. Koloniálním snahám*

Úřední korespondence, která se týká konfiskace v Teplicích v roce 1947 a pohybu této sbírky v Náprstkově muzeu během následujících let, představuje cenný zdroj informací, neobsahuje však dokumenty, které by se vztahovaly k původu předmětů. Jedinou zmínku představoval dopis Místní správní komise v Teplicích-Šanově z roku 1946, který zmiňoval, že předměty získal kapitán Junowicz na svých cestách, snad přímo v Číně.⁷ Otázka, kde a jakým způsobem Roman Junowicz svoji sbírku nabyt, však zůstala otevřená. Nejpravděpodobnější je, že předměty nakupoval na trhu se starožitnostmi v Evropě či od jiných sběratelů, případně se na budování sbírky podílela finančně dobře zajištěná rodina manželky. I tak je však možné nabídnout jako možnou hypotézu ke vzniku sbírky pobyt Romana Junowicze v Číně v roce 1900. Zda mohl jako mladý důstojník v té době získat některé starožitnosti, je pouhou spekulací, přímá zkušenost s čínskou kulturou však jeho sběratelství mohla ovlivnit.

První část studie věnovaná Junowiczově sbírce se vedle její charakteristiky a popisu průběhu konfiskace v roce 1947 zabývala životem Romana Junowicze a též jeho rodinou.⁸ Shrňme jen, že Roman Junowicz se narodil 5. října 1875 v Černivcích na dnešní Ukrajině v německy mluvící rodině středoškolského profesora. Vstoupil do rakousko-uherského vojenského námořnictva, kde působil od roku 1892 až po rok 1918, kdy se stal fregatním kapitánem. V roce 1906 se oženil s Elsou, pocházející z rodiny bratří Grohmannů, kteří působili v textilním a v uhelném průmyslu v západních Čechách. Manželům se narodila

dcera a syn. Po první světové válce, poté co ukončil svoji kariéru v námořnictvu, se Roman Junowicz stal majitelem cihelny. S manželkou žil ve vile v Teplicích, mnoho času však trávil na Istrijském poloostrově, kde též vlastnil vilu a kde zemřel roku 1933 ve věku padesáti sedmi let.

Druhá část této práce se obrací ke krátkému období jeho kariéry, kdy se dostal jako mladý námořní důstojník do Číny. Tato koincidence je velmi zajímavá, vzhledem k tomu, že sbírka konfiskovaná v teplickém bytě obsahovala řadu artefaktů, které bychom neočekávali u sběratelů, kteří byli obvykle zaměřeni na esteticky působivé či exotické a výstavné předměty. Bylo by však chybné bez bližšího zkoumání interpretovat působení mladého Junowicze v Číně tak, že již tam zajisté některé předměty získal. Přesto však by autorka ráda upozornila na to, že v době Boxerského povstání, kdy Junowicz sloužil v Pekinga, se mnohé cenné předměty z majetku mandžuských šlechtických rodů a z chrámů a paláců zničených během povstání snadno dostávaly do majetku příslušníků německých, rakousko-uherských, britských, francouzských a dalších vojsk a odtud dále do soukromých, ale i muzejních sbírek.

Roman Junowicz v době Boxerského povstání

V druhé polovině roku 1900 a během roku 1901 Roman Junowicz sloužil jako praporečkář (Linien-schiffs-Fähnrich)⁹ na chráněném křižníku třídy Zenta, SMS Aspern, který byl vyslán do Číny podpořit osmičlennou alianci koloniálních mocností v době Boxerského povstání.

Boxerské povstání probíhalo v letech 1899 až 1901. Na konci 19. století, kdy Čína již po několik desetiletí čelila pronikání koloniálních mocností, se značným problémem pro čínskou administrativu stalo působení křesťanských misionářů. Přicházeli „nezváni a nevitáni“, vůči čínským úřadům vystupovali arogantně a ovlivňovali obyvatelstvo.¹⁰ Obtíže činili i úředníkům cizích mocností v Číně. Nedbali jejich doporučení zachovávat opatrnost při pohybu na čínském venkově mimo území,

kde žili příslušníci cizích zemí.¹¹ V provincii Šan-tung východně od Peking, kde ležely mezinárodní přístavy a působili zahraniční obchodníci, vojáci a misionáři, si křesťanští misionáři nárokovali ochranu pro sebe i pro své konvertity, čehož využívaly zločinecké živly, kterých se místní vesničané báli. Aby beztrestně mohly páchat zločiny, nechávaly se pokřtít, neboť císařští úředníci se proti misionářům a konvertitům obávali zasahovat. Venkované také neměli v oblibě cizí obchodníky, kteří dováželi určité zboží, například textil, čímž podlamovali domácí výrobu, na níž byli vesničtí výrobci existenčně závislí.¹² Ve vesnických oblastech tak propuklo hnutí příslušníků tajné náboženské společnosti, posléze nazývané cizinci „boxery“. Pocházeli z nižších vrstev, živil se jako potulní komedianti a drobní zlodějíčci a praktikovali bojová umění, díky čemuž věřili, že jsou schopni velké fyzické síly. Různá náboženská hnutí byla v Číně po staletí obvyklým jevem a zejména ve venkovském prostředí se sektám a tajným spolkům dařilo. Toto hnutí však bylo vedeno odporem ke všemu cizímu a novému, ke křesťanskému náboženství, misionářům a cizincům, a částečně též proti vládnoucí mandžuské dynastii, která byla etnicky nečínskému původu. Ke konci roku 1899 se boxerské jednotky přesunuly ze Šan-tungu směrem k centru říše Peking. Na jaře roku 1900 se v okolí rozhořely lidové bouře a v červnu 1900 bylo město obsazeno, přičemž boxeři pobíjeli cizince a čínské křesťany. V srpnu na žádost cizích vyslanců zasáhla alianční vojska osmi západních mocností – Velké Británie, Rakousko-Uherska, Francie, Německa, Itálie, Japonska, Ruska a Spojených států. Na přelomu roku 1900 a 1901 probíhala mezi císařskou vládou a představiteli cizích mocností jednání o příměří a v září 1901 byl podepsán tak zvaný Boxerský protokol, v němž se poražená císařská vláda zavázala k řadě finančních a politických ústupků.

Rakousko-Uhersko se podílelo na jednáních k urovnání vztahů mezi císařskou Čínou a cizími mocnostmi, i když jeho zájmy v Číně nebyly významné a obchodní

kontakty byly zanedbatelné, ani se nepokoušelo na rozdíl od jiných evropských mocností o koloniální zábery.¹³ Rakousko-uherská námořní a vojáci netvořili početně velký kontingent, účastnili se ale bojů v obležených pekingských cizineckých čtvrtích a trestních a průzkumných expedic, přičemž jejich nasazení bylo velením aliančních armád vždy oceňováno jako vzorné.¹⁴

Expedice Cao-lin-cchun

Dne 3. listopadu dostalo rakousko-uherské vojenské velení zprávu od dvou čínských obchodníků, že ve vesnicích jižně od Peking řadí boxerští rebelové v počtu asi třiceti až čtyřiceti mužů. Den na to vrchní velení armády nařídilo operaci k jejich zneškodnění. Oddíl námořní pěchoty pod velením poručíka Heinricha Sajize¹⁵ ve složení čtyř důstojníků, dvou kadetů, 120 mužů pěchoty spolu s německým jezdeckým oddílem o dvaceti mužích opustili Peking 5. listopadu. Po dvouhodinovém pochodu dosáhli oblasti vesnice Cao-lin-cchun (Zaolincun 枣林村), která se dnes nachází na jižním předměstí Peking, kde se ukrývaly boxerské bandy. Vesnici obklíčily dvě čety, jedna vedená Romanem Junowiczem. Vesničané nekladli odpor a vesnice byla večer obsazena. 34 osob bylo zajmuto. Ráno dalšího dne poručík Sajiz prováděl výslechy. Tři vůdci boxerů, mezi nimi i starosta vesnice, byli zastřeleni. Vojska v 8:15 opustila vesnici.¹⁶

Expedice Kalgan

Rozsáhlá vojenská operace, které se účastnili také němečtí a italské námořníci o celkovém počtu asi 1400 mužů se

Obr. 2 Peking, Mingské hrobky. Původní popis: Eingang zu den Gräbern der berühmten Ming-Dynastie (1368–1644) bei Peking. Die sog. Totenallee auf der die Särge der Kaiser bis zu den Mausoleen am Fuss der Berge im Hintergrund getragen wurden. Autor neznámý, Peking, 1900. Sbirka Bundesarchiv, Bild 137-000520.

nepřála ani geografická poloha Rakousko-Uherska s poměrně odlehlými přístavy na Jadranu. Rakousko-Uhersko však zvažovalo získat v Číně námořní základnu nebo obchodní přístav.

14 Z Rakousko-Uherska se účastnila čtyři válečná plavidla a asi 1600 námořníků. Padlo sedm mužů. WINTERHALDER, Theodor Ritter von. *Kämpfe in China: Eine Darstellung der Wirren und der Beteiligung von Oesterreich-Ungarns Seemacht an ihrer Niederwerfung in den Jahren 1900–1901.* Wien und Budapest: A. Hartleben's Verlag, 1902, s. 511, 512, 515, 520. KOČVAR, Jan. *Op. cit.* 2012, s. 167, 171. KOČVAR, Jan. *Germany and the Boxer Uprising in China.* West Bohemian Historical Review, 2015, VI/2, s. 158–162. Počet těchto expedic se liší podle různých autorů. Jednalo se v řadě o desítky expedic v okolí hlavního města, od čtyřiceti do sedmdesáti.

15 Theodor Winterhalder uvádí jeho jméno v podobě Heinrich Seitz, viz WINTERHALDER, Theodor Ritter von. *Op. cit.*, s. 511.

Obr. 3 Váza. Cloisonné.
Výška 43,8 cm, průměr
ústí 20,4 cm. Čína, dynastie
Čching (1644–1911)
Rodina Junowiczových,
Teplice, konfiskát 1947.
Náprstkovo muzeum,
inv.č. 18978.

odehrála na pohraničním území u města Kalgan, dnes zvaného Čang-fia-kchou (Zhangjiakou 張家口). V té době asi sedmdesát tisícové město představovalo důležité obchodní spojení Číny s Mongolskem a též s carským Ruskem. Operaci velel německý hrabě Maximilian hrabě Yorck von Wartenburg.¹⁷ Během tří týdnů od 12. listopadu do 4. prosince 1900 urazila vojska přibližně pět set kilometrů v neobyčejně

obtížných povětrnostních a terénních podmínkách.¹⁸ Cílem bylo opatřit dostatečné zásoby potravin pro vojsko před tuhou pekingskou zimou.¹⁹ Zároveň operace patřila mezi trestní expedice, kterých alianční vojska provedla v období konce roku 1900 a počátku roku 1901 několik desítek.²⁰

Výprava začala shromážděním mezinárodního sboru v Te-šeng-men (Deshengmen 德胜门, dnes severozápad Pekingu nedaleko dnešní Pekingské univerzity), který se vydal na sever na sedmihodinový pochod do Ša-che (Shahe 沙河). Zde byl rozbit tábor na noc a byl ustanoven velitel etapy, Wenzel Kubelka. Na ukázkou síly byl obsazen dům místního starosty, který uprchl. V domě byly nalezeny zbraně. Dům byl vypálen, čemuž přihlížel shromážděný dav obyvatel. Město bylo potrestáno peněžní pokutou. Obyvatelé měli za povinnost každý den dodávat skopové maso, kuřata, vejce a krmivo pro koně. Do týdne museli obstarat deset volů, dvacet mul a deset vozů. Wenzel Kubelka, který si byl vědom toho, že vydrancované město nemá prostředky, zvolil smířlivou taktiku a vyhlásil odklad finančního trestu.²¹ Zároveň vyslal své muže do okolí Ša-che, aby rekvírovali potraviny. Takto se podařilo získat další voly, ovce a vozy s uhlím. Vesničané posílali vojákům košíky s vejci a sladkostmi. 15. listopadu se část vojska vydala na pochod na sever směrem ke Kalganu, přičemž následovala císařské čchingské jednotky, které tudy již prošly. Podmínky pochodu byly velmi tvrdé. Počasí se značně měnilo. Teplota přes den kolísala, dosahovala až patnácti stupňů, při zatažené obloze však náhle klesala pod nulu. K tomu se přidávaly sněhové bouře s prachem. Po menších potyčkách cestou se vojska dostala ke Kalganu, ohraničenému rozvalinami Velké zdi, které se skládalo z opevněného centra a rozsáhlých předměstí. Místní obyvatelé nebyli z příchodu jednotky nadšeni, a vojáci se proto usadili v nedalekém chrámu.²² 23. listopadu se vojska obrátila k cestě zpět směrem na Peking, poté co byly získány dostatečné zásoby a nepřátelská vojska nebyla v dohledu. Postup

byl naplánován tak, aby vojska dorazila do Pekingu 4. prosince.

Průběh a výsledek expedice se setkaly u velení s příznivým ohlasem. Poručík Sajiz ohlásil velitelství, že činnost velitelů etap Kubelky a Junowicze byla příkladná. Generálmajor von Gayl se též vyjádřil pochvalně a Wenzel Kubelka a Roman Junowicz obdrželi za své působení během expedice vojenská vyznamenání.²³

Roman Junowicz byl velitelem etapy ve městě Nan-kchou (Nankou 南口). Jeho úkolem bylo zrekvírovat v okolí dostatečné zásoby potravin pro jednotky vracující se z Kalganu. 14. listopadu Junowicz nařídil obyvatelům města odevzdat zbraně, přičemž vyhlásil přísné tresty při neuposlechnutí. Dne 1. prosince obdržel příkaz k pochodu do vesnice Siao-chung-men (Xiaohongmen 小红门), kterou měl spolu s italskými oddíly obklíčit a prohledat, neboť se tam měli skrývat vůdci boxerských jednotek. Během pochodu se od místních Číňanů dozvěděl, že dva boxerští vůdci uprchli do města Tchaj-pching-čuan (Taipingzhuang 太平莊). Nechal městečko obklíčit a oba boxery zajal. Poté co rakousko-italská jednotka dorazila do Siao-chung-men, dal Junowicz vypálit domy dvou boxerských vůdců, protože v nich byly nalezeny zbraně. Požadoval po vesnici finanční trest, který však vesničané nemohli splnit. Dal tedy zničit místní chrám a nařídil zastřelit dva zatčené příslušníky boxerů. Poté se oddíl vrátil do Nan-kchou.²⁴

Dalším úkolem Romana Junowicze bylo zřídit obytné prostory pro polního maršála Waldersee, který si přál navštívit neďaleký areál císařských hrobek dynastie Ming (Ming 明, 1368–1644) a Velkou zeď. V této oblasti se odehrávala řada menších vojenských akcí a v dobovém tisku se objevovaly názory, že by bylo dobré císařské hrobky zničit jako trest za řádění boxerských jednotek a ničení křesťanských hřbitovů.²⁵ Zničení areálu císařských hrobek by bezesporu byl zásadní válečný akt vzhledem k hluboké symbolice, kterou toto místo má v čínské historii.

Areál hrobek císařů dynastie Ming se rozkládá asi 40 kilometrů od centra Pekingu.

Dnes je znám jako Třináct mingských hrobek, Ming Š'-san ling (Ming Shisan ling 明十三陵), a patří na seznam světového dědictví UNESCO.²⁶ Hrobky, k nimž vede sedm kilometrů dlouhá cesta lemovaná sochami ochránců v podobě fantastických zvířat, úředníků a vojáků, se nacházejí v krajině, která byla vybrána tak, aby vyhovovala tradičnímu učení geomancie, tedy aby údolí s vodními toky bylo obklopeno horami, které by hrobky chránily před zlými silami. V době, kdy se zde pohybovala alianční vojska, toto místo zdaleka nepřipomínalo nádherný historický monument, jímž je dnes. I tak však byl kulturní význam Mingských hrobek Evropanům znám.

Válečný lup a Boxerské povstání

V době působení aliančních vojsk včetně německých a rakousko-uherských v Pekingu a jeho okolí byly do Evropy vyvezeny mnohé kulturní artefakty, které byly nakoupeny od prostředníků nebo prostě uloupeny v opuštěných chrámech a palácích a jež jsou dnes uloženy v evropských muzejních i soukromých sbírkách. Období Boxerského povstání však nebylo prvním obdobným činem.

Obr. 4 „Náramek.“ Kámen jü (nephrit). Průměr 7,8 cm, výška 3,9 cm. Čína, datace nejasná. Rodina Junowiczových, Teplice, konfiskát 1947. Náprstkovo muzeum, inv.č. 17389. Tak zvaný „náramek“, jak je popsán v Seznamu předmětů z roku 1947, vzhledem i dekorem připomíná chung (cong), dutý předmět zevnitř kruhového a zvenčí čtvercového tvaru. Cchungy se nacházejí již mezi neolitickými památkami a zhotovovány byly po celou dobu čínské historie, a to nejen z kamene, ale i z jiných materiálů, například z porcelánu. Jeho původ a význam však dodnes nejsou zcela objasněné, patří však mezi kulturní předměty, kterým byla v tradiční Číně vždy dávana velká vážnost.

16 Detailní popis operace, WINTERHALDER, Theodor Ritter von. *Op. cit.*, s. 510–522, a dále LEHNER, Georg a LEHNER, Monika. *Österreich-Ungarn und der „Boxeraufstand“ in China.*

Obr. 5 Disk na dřevěném podstavci, s dekorem v archaickém stylu: na jedné straně dva draci, na druhé stylizovaná oblaka. Kámen jü (nefrit), dřevo. Průměr 9,2 cm, výška celková 16,2 cm Čína, datace disku nejasná, podstavec 19./20. stol. Rodina Junowiczových, Teplice, konfiskát 1947. Náprstkovo muzeum, inv.č. 17019.

Innsbruck: StudienVerlag, 2002, s. 414–415.

17 V noci na 27. listopadu 1900 velitel expedice plukovník Maximilian Graf Yorck von Wartenburg (1850–1900)

V souvislosti s koloniálním pronikáním evropských mocností do Číny je dodnes palčivým problémem vyrabování a vypálení paláce Jüan-ming-jüan (Yuanmingyuan 圓明園) v roce 1860 v době druhé opiové války. Ruiny paláce, který byl postaven v první polovině 18. století, se dnes nacházejí nedaleko Pekingské univerzity v severozápadní části města, v 19. století se však rozkládal za městem.²⁷ Dne 6. října 1860, kdy anglická a francouzská vojska postupovala na Peking, okupovala palác, zapálila jej a vyrabovala. O tři dny později bylo vydáno nařízení, že naloupené předměty musí být odevzdány, aby mohly být v aukci předány nejprve důstojníkům

a posléze i nižším vojenským šaržím. Tento postup byl zvolen nejen ve snaze regulovat chování okupačních vojsk, ale i jako veřejné ponížení císařské Číny, jejíž umělecké skvosty byly veřejně vydražovány.²⁸ Řada předmětů z paláce Jüan-ming-jüan se stala součástí muzeí hlavně v Londýně a v Paříži.

V období Boxerského povstání měla britská armáda také vypracovaný postup aukcí naloupeného majetku, čímž se mělo zabránit nekontrolovanému loupení. Naloupené artefakty byly sepisovány a byla určena jejich cena, přičemž tento systém bral v úvahu výši finanční odměny podle vojenského ranku. Aukce se pořádaly na půdě britské legace v Peking. Probíhaly šest dní v týdnu a byly navštěvované občany jiných států i čínskými obchodníky.²⁹

Mnohé předměty šly v podstatě ihned z ruky do ruky.³⁰ Informace německého konzula z října 1900, že umělecké předměty se prodávají po celém městě a mnohá díla již byla zcela zničena, vedla k cestě německého orientalisty Friedricha Wilhelma Karla Müllera (1863–1930) do Peking, odkud podal zprávu o způsobu, s jakým se s uměleckými a kulturními předměty během Boxerského povstání zacházelo. V Peking pobýval mezi 6. dubnem a 13. zářím 1901 a nakupoval předměty pro Etnologické muzeum v Berlíně.³¹ Müller navštěvoval paláce, chrámy, císařské archivy a svatyně v místech císařských hrobek, které byly obsazeny cizími armádami.³² Povšiml si, že bohatě zdobené chrámy byly značně poničené a vyloupené jak Číňany, tak cizinci.³³ Prostory Paláce Purpurové záře C'-kuang-ke (Ziguangge 紫光閣), který tvořil část širšího areálu Zakázaného města a kde sídlilo velení několika aliančních armád včetně německých vojsk pod velením maršála Waldersee, byly vyloupeny a mnohá umělecká díla se dnes nacházejí v řadě především německých muzeí.³⁴ Válečná kořist jako predátorská akumulace majetku v době války byla od dávných dob nejen součástí, ale i příčinou ozbrojených konfliktů. Soukromé i organizované plnění a rabování (looting) zahrnuje

rozmanitou škálu činností, které se výrazně liší co do stupně organizace, rozsahu a záběru a které jsou nesené různými motivacemi, z nichž mnohé se navzájem prolínají.³⁵ Loupení není ani ve válečných situacích automatické. Vyžaduje určité podmínky, které je umožňují, a zároveň souhrn bezprostředních a strukturálních faktorů.³⁶ Takto je možné vytvořit určitou typologii rabování od ekonomického po symbolické a strategické. Ekonomické rabování zahrnuje prosté nabytí zásob k okamžité spotřebě či k pozdějšímu zužitkování či prodeji. Trofejní či symbolické vede k získání předmětů se symbolickou hodnotou a strategické je součástí širšího politického a vojenského záměru.³⁷ V 19. století se v Evropě po napoleonských válkách objevily mezi politiky myšlenky, že účast na válečném loupění odvádí vojáky od vojenských akcí a znepřáteluje civilní obyvatelstvo na válečném území, zatímco by s nimi vojska měla spíše udržovat dobré vztahy. Zároveň se v době vzepětí nacionalistických myšlenek a vytváření národních států projeví názory, že je třeba ochraňovat historické a umělecké předměty v knihovnách, muzeích a galeriích. Tím se předměty kulturní hodnoty vyčlenily z obecně pojatého majetku a zacházení s nimi v době války se stalo základem mezinárodních smluv.³⁸ Haagské úmluvy upravovaly způsob vedení válek, přičemž úmluva z roku 1899 o obyčejích války pozemní zakazuje plnění dobytých míst. Zajisté by bylo zjednodušující klást rovnítko mezi obdobím Boxerského povstání v Číně a vznik Junowiczovy sbírky. Jak již bylo řečeno, není jasné, kdy během svého života Roman Junowicz svoji sbírku nashromáždil, ani není zřejmé, nakolik se na jejím vzniku a podobě podíleli další rodinní příslušníci. Přesto však stojí za úvahu možnost, že se Roman Junowicz seznámil během svého působení v Pekingu s tradiční čínskou kulturou a Boxerské povstání jako zásadní historická událost, jíž byl svědkem v poměrně mladém věku, jej určitým způsobem ovlivnila, například i ve výběru předmětů do své sbírky, které by jiní sběratelé bez této zkušenosti mohli

snadno opominout. Na mysli máme především tři nenápadné předměty z nefritu, které jsou na jednu stranu zhotoveny z materiálu, který je v Číně od dávných dob velice ceněn, na druhou stranu by však v nich evropský sběratel, nepřilísný jejich skutečné historické a kulturní hodnoty, mohl vidět spíše jen nezajímavé řezby v kameni. Ocenit by je dokázal jen znalec čínské kultury a je otázkou, zda jím Roman Junowicz díky své zkušenosti v Číně mohl být.

Literatura

BULLING GUTKIND, Anneliese. Archeological Excavation in China, 1949–1966. *Expedition*, 1972, 14/4, s. 2–12.

DANDOLO, Ignazio. A Modern Anabasis: The Official Diary of Colonel Garioni, the Commander of the Italian Contingent in China (1900–1901). *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 1991, 78, s. 317–335.

EVANS, Richard J. Art in the Time of War. *The National Interest*, 2011, 113, s. 16–26.

HEROLDOVÁ, Helena. Sběrka Junowicz v Náprstkově muzeu: otázka provenience, 1. část. *Muzeum*, 2022, 60/1, s. 28–39.

HEROLDOVÁ, Helena. *Stříbrná a modrá: šperky z Číny v Náprstkově muzeu*. Praha: Národní muzeum, 2021.

KOČVAR, Jan. Germany and the Boxer Uprising in China. *West Bohemian Historical Review*, 2015, V/2, s. 121–167.

KOČVAR, Jan. *Rakousko-uherské aktivity v Číně, 1894–1914*. Disertační práce. Praha: FF UK, 2012.

KRAUS, Richard Curt. The Repatriation of Plundered Chinese Art. *The China Quarterly*, 2009, 199, s. 837–842.

LAUFER, Berthold. *Jade: a study in Chinese archaeology and religion*. Chicago: Anthropological series, 1912.

Obr. 6 Plaketa ve tvaru draka. Kámen jü (nefrit). Délka 24,3 cm. Čína, datace nejasná. Rodina Junowiczových, Teplice, konfiskát 1947. Náprstkovo muzeum, inv.č. 17032.

zemřel na následky otravy oxidem uhelnatým. Nahrazen byl Georgem Gustavem svobodným pánem von Gayl (1850–1927). KOČVAR, Jan. *Op. cit.* 2012, s. 167. LEHNER, Georg a LEHNER, Monika. *Op. cit.*, s. 426.

18 *Ibidem*, s. 430.

19 *Ibidem*, s. 416.

20 Během těchto expedic byly pobity desítky čínských obyvatel, přičemž tento postup pod velením polního maršála Waldersee byl kritizován politiky i v dobovém tisku. KOČVAR, Jan. *Op. cit.* 2015, s. 158–162. Polní maršál Alfred Ludwig Heinrich Karl Graf von Waldersee (1832–1904), nejvyšší velitel mezinárodních expedičních sil v Číně nahradil barona Clemense von Kettelera, který reprezentoval Německo od roku 1899 a byl zavražděn v Pekingu 20. června 1900. Maršál Waldersee dorazil do Pekingu 17. října 1900 a působil zde do 3. června 1901.

21 LEHNER, Georg a LEHNER, Monika. *Op. cit.*, s. 416–418.

22 *Ibidem*, s. 423, 426.

23 *Ibidem*, s. 650–651.

Roman Junowicz dostal Vojenskou záslužnou medaili (Militärverdienstmedaille am Bande des Militärverdienstkreuzes).

24 Operace Kalgan, viz LEHNER, Georg a LEHNER, Monika. *Op. cit.*, s. 415–430.

25 *Ibidem*, s. 427. Ignazio Dandolo uvádí ve své studii o činnosti italském kontingentu v době Boxerského povstání, že v červnu 1900

se ve francouzských novinách *Le Temps* objevil článek s návrhem, aby západní vojska zničila císařské hrobky.

Francouzské velení vojsk nicméně obdrželo rozkazy okupovat císařské hrobky. Touto myšlenkou se měl zabývat i maršál von Waldersee.

V pozadí této strategie byla představa o tom, jak důležité jsou hrobky předků v čínské kultuře, kterou Evropané získali z děl dobových odborníků a cestovatelů. Viz DANDOLO, Ignazio. *A Modern Anabasis: The Official Diary of Colonel Garioni, the Commander of the Italian Contingent in China (1900–1901)*. *Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient*, 1991, 78, s. 330–331.

The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser dne 27. září 1900 uvedl: „We can't for the life of us see why all the Imperial tombs that can be got at near Peking should not be blown up“ v odvetu za poničené hroby Evropanů. Ten samý týdeník 6. října uveřejnil zprávu o německé a britské okupaci „západních císařských hrobek“ u I-čou (Yizhou 易州).

26 Dnes jsou otevřeny tři z hrobek k prohlídkám turistů. Archeologický výzkum ve všech hrobkách dosud neproběhl. V letech 1956 až 1957 probíhal archeologický průzkum hrobky císaře Wan-li 萬曆 (Wanli, 1563–1620), v níž byly nalezeny rakve císaře a jeho dvou manželek. BULLING GUTKIND, Anneliese. *Archeological Excavation in China, 1949–1966. Expedition, 1972, 14/4, s. 12.*

27 KRAUS, Richard Curt. *The Repatriation of Plundered Chinese Art. The China Quarterly, 2009, 199, s. 837–842.*

28 MEREWETHER, Charles. *Looting and Empire. Grand Street, 2003, 72, s. 87–88.*

29 1900: The Auction of loot in Peking during the Boxer Rebellion, commented by Christine Howald. *Translocations. Ikonographie: A collection of commented image sources on cultural heritage relocations since*

LEHNER, Georg a LEHNER, Monika. *Österreich-Ungarn und der „Boxeraufstand“ in China*. Innsbruck: StudienVerlag, 2002.

LEVERENZ, Niklas. From Berlin to Beijing. F.W.K. Müller and the Acquisition of Chinese Art in 1901. *Monumenta Serica: Journal of Oriental Studies*, 2018, 66/2, s. 465–506.

LEVERENZ, Niklas. The Looting of the Winter Palace in Peking in 1900–1901. *Journal for Art Market Studies* [online], 2002, 2 [cit. 22.4.2021]. Dostupné z: <https://fokumjams.org/index.php/jams/article/view/122/215>.

MACGINTY, Roger. Looting in the Context of Violent Conflict: A Conceptualisation and Typology. *Third World Quarterly*, 2004, 25/5, s. 857–870.

MEREWETHER, Charles. Looting and Empire. *Grand Street*, 2003, 72, s. 82–94.

RAWSON, Jessica. *Chinese Jade. From the Neolithic to the Qing*. London: The British Museum Press, 1995.

SHAW, Andrew. *Jade Life: An Englishman's Love Affair with China's National Treasure*. Hong Kong: Earnshaw Books, 2021.

WINTERHALDER, Theodor Ritter von. *Kämpfe in China: Eine Darstellung der Wirren und Der Beteiligung von Osterreich-Ungarns Seemacht an ihrer Niederwerfung in den Jahren 1900–1901*. Wien und Budapest: A. Hartleben's Verlag, 1902.

Archivní prameny

Složka Junowitzová, Dokumentace původců sbírek, Náprstkovo muzeum

Internetové zdroje

The China Crisis. *The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser* (1884–1942) [online], 6.11.1900 [cit. 1.10.2023]. Dostupné z: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/digitised/article/singfreepressb19001106-1.2.5>.

Tit for Tat. *The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser* (1884–1942) [online], 27.9.1900 [cit. 1.10.2023]. Dostupné z: <https://eresources.nlb.gov.sg/newspapers/digitised/article/singfreepresswk19000927-1.2.10>.

1900: The Auction of loot in Peking during the Boxer Rebellion, commented by Christine Howald. *Translocations. Ikonographie: A collection of commented image sources on cultural heritage relocations since antiquity* [online], 8.7.2019 [cit. 1.10.2023]. Dostupné z: <https://translcnog.hypotheses.org/kommentierte-bilder-2/1900-the-auction-of-loot-in-pekings-during-the-boxer-rebellion>.

antiquity [online], 8.7.2019 [cit. 1.10.2023]. Dostupné z: <https://transliconog.hypotheses.org/kommentierte-bilder-2/1900-the-auction-of-loot-in-pekings-during-the-boxer-rebellion>.

30 LEVERENZ, Niklas. *From Berlin to Beijing. F.W.K. Müller and the Acquisition of Chinese Art in 1901.* "Monumenta Serica: Journal of Oriental Studies, 2018, 66/2, s. 465.

31 *Ibidem*, s. 465–506.

32 *Ibidem*, s. 471, 474.

33 *Ibidem*, s. 473.

34 LEVERENZ, Niklas. *The Looting of the Winter Palace in Peking in 1900–1901.* *Journal for Art Market Studies*, 2002, 2. LEVERENZ, Niklas. *Op. cit.* 2018.

35 MAC GINTY, Roger. *Looting in the Context of Violent Conflict: A Conceptualisation and Typology.* *Third World Quarterly*, 2004, 25/5, s. 859.

36 *Ibidem*, s. 861.

37 *Ibidem*, s. 866–868.

38 EVANS, Richard J. *Art in the Time of War.* *The National Interest*, 2011, 113, s. 18.